

Szentgyörgyi Rudolf:

„A nyelvi kölcsönhatás nyomai korai ómagyar okleveleinkben”

című tervezett előadás vázlata

A Kárpát-medence újabb kori, kiemelten jelen kétnyelvűségének változatai, ezek leírása és elemzése – sokrétű megközelítésben – természetesen a magyar nyelvészeti kutatások egyik központi kérdésköre. A korábbi nyelvtörténeti korszakok – csak részben előzménynek tekinthető – kétnyelvűsége azonban kevésbé feltárt terület. Ennek oka lehet az is, hogy a korábbi korszakok illetően vizsgálatának lehetőségei egyfelől korlátosabbak, másrészt eltérő munkamódszerrel lehetségesek, illetve eltérő metodológia kialakítását kívánják.

A középmagyar kor egyes írásbeli forrásai (pl. jegyzőkönyvek, vallomások lejegyzése) még lehetővé teszik az élőszóban (is) megnyilvánuló, a kétnyelvűségből fakadó nyelvi interferencia vizsgálatát, mindez az ómagyar korra (különösen annak korai szakaszára) vonatkozóan azonban – a hagyományos módon vallatható adekvát források hiánya miatt – alig lehetséges.

Az előadás arra vállalkozik, hogy legkorábbi okleveleink – kiemelten a Tihanyi alapítólevél – nyelvi anyagában (különböző nyelvi szinteken megjelenő) egyes jelenségeket nyelvi kontaktushatással magyarázzon.

Az ómagyar magánhangzóknak a – helyesírásban lecsapódó – nyelvválásra vonatkozó bizonytalanságát a hagyományos belső okrendszer mellett az érintkező nyelvek hatásával is meg kívánom világítani. (Röviden kitérek egy hasonló kérdésre a mássalhangzók lejegyzésének témájában.)

Az alaktan körében egy olyan jelenségre mutatok rá (a korábban kettős jelölésnek nevezett szerkesztésre), melynek megformálását a két nyelv (latin és magyar) kölcsönös egymásra hatása váltja ki.

Végezetül egy olyan szintagmát mutatnék be, ahol az anyanyelv hat az idegen nyelvű szerkesztésre. E példa azért is érdemel különös figyelmet, mert megjelenése adalékul szolgálhat a „történeti pszicholingvisztika” számára, hiszen egy olyan szöveggörnyezetben jelentkezik, ahol a láthatóan bonyolult szerkesztés feladata megosztja, illetve elvonja az oklevél fogalmazójának a figyelmét, így „csúsztatott be” a „magyaros megoldás”.

Az esettanulmányok arra kívánnak rávilágítani, hogy még a leginkább forráshiányos korszakokban is – bár eltérő megközelítésmóddal és módszerekkel – vizsgálható a nyelv minden korszakára jellemző kétnyelvűség, illetve a vele összefüggésben jelentkező nyelvi interferencia.